

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ОСТАПЕЦЬ ОЛЕГ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Допускається до захисту:

Т.в.о. завідувача кафедри
журналістики та соціальних
комунікацій, к.філос.н., доцент

Костянтин РОДИГІН

«_____» _____ 2025р.

**ПОДКАСТ ПРО УКРАЇНСЬКУ КУЛЬТУРНУ СПАДЩИНУ
ПІД ЧАС ВІЙНИ**

Спеціальність 061 Журналістика

Кваліфікаційна робота (медіапроект)

Керівниця:

Стеблина Н. О., доктор політичних наук,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
професор кафедри журналістики та
соціальних комунікацій

Оцінка: ____/____/____

(бали за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова комісії: _____

(підпис)

Вінниця – 2025

АНОТАЦІЯ

Остапеч О. О. Подкаст про українську культурну спадщину під час війни». Спеціальність 061 «Журналістика». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2025.

Ця письмова робота є пояснювальною запискою до авторського медіапроєкту. У кваліфікаційній (бакалаврській) роботі (медіапроєкті) розроблено та наповнено YouTube-канал та Instagram-акаунт серією подкастів та інформаційних постів на культурну тематику з метою дослідження впливу росії на українську культуру. Основними завданнями було дослідити розвиток української культури в умовах повномасштабної війни, виокремити вплив росії на українську культуру та подати це в зручному для аудиторії форматі. Об'єктом виступив культурний розвиток сучасної України з розгляданням історичного контексту. Для цього використано 21 джерело та створено 13 матеріалів.

Ключові слова: Україна, культура, росія, історія, розвиток.

48 с., 1 табл., 2 рис., 2 дод., 21 джерело.

ABSTRACT

Ostapets O. O. A Podcast about Ukrainian Cultural Heritage in Wartime. Specialty 061 «Journalism». Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2025.

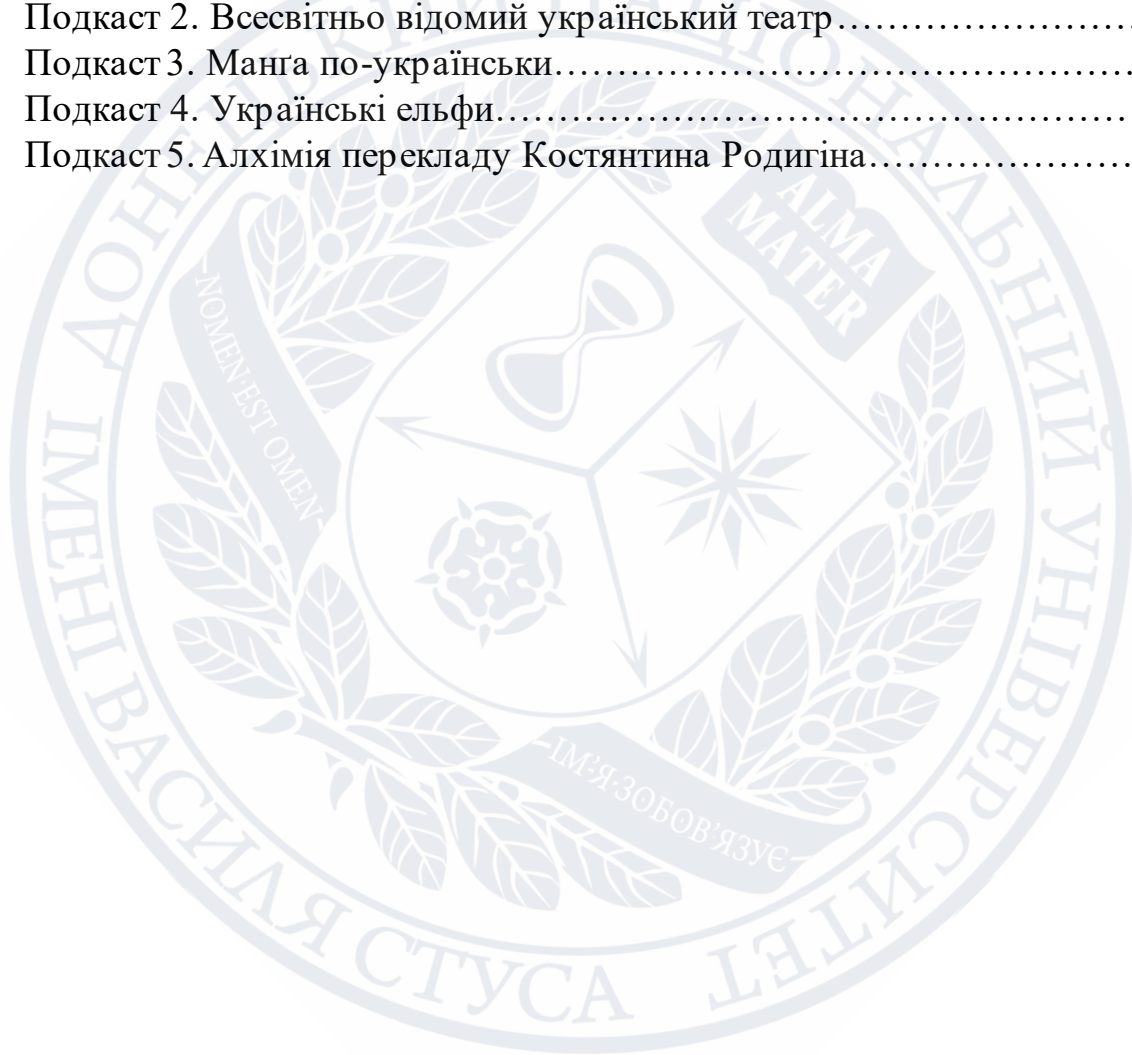
This paper is an explanatory note to the author's media project. In the qualification (bachelor's) work (media project), a YouTube channel and an Instagram account were developed and filled with a series of podcasts and informational posts on cultural topics in order to explore the impact of Russia on Ukrainian culture. The main objectives were to study the development of Ukrainian culture under the conditions of a full-scale war, to identify the influence of Russia on Ukrainian culture, and to present this in a format convenient for the audience. The object of the study was the cultural development of modern Ukraine within a historical context. For this purpose, 21 sources were used, and 13 materials were created.

Keywords: Ukraine, culture, Russia, history, development.

48 pages, 1 table, 2 figures, 2 appendices, 21 sources.

ЗМІСТ

Вступ	4
Опис проєкту	6
Технічні характеристики	8
Список використаних джерел.....	9
Перелік створених матеріалів.....	13
Розшифрування матеріалів.....	13
• Подкаст 1. Ренесанс української культури.....	13
• Подкаст 2. Всесвітньо відомий український театр.....	18
• Подкаст 3. Манга по-українськи.....	28
• Подкаст 4. Українські ельфи.....	36
• Подкаст 5. Алхімія перекладу Костянтина Родигіна.....	41

ВСТУП

Актуальність обраної теми. Дана тема стосується того культурного розцвіту, який у дні війни став однією з головних обговорюваних тем. Нині ми бачимо зростання накладів у видавництвах, піднесення театру[1], розповсюдження української книжки та практики книжкових клубів. Лише в столиці за 2013 рік відкрилося понад 10 книгарень[2]. Багато книжкових клубів існує від офіційних видавництв і це ще не повна кількість: люди створюють також власні особисті клуби[3]. До того ж українська музика займає топ в чартах прослуховування[4]. Висвітлити це є особливо актуальним у наші дні через те, що українська культура та Україна загалом потерпали від російського впливу ще від часів Козаччини. У проєкті розглянуто зв'язок впливу російської імперії, срср та російської федерації на Україну, а також те, як війна з росією вплинула на відступ від цього впливу та повернення до української культури.

Новизна проєкту повстає у ракурсі подачі інформації. Раніше було багато програм про культуру та українські традиції, проте вони завжди торкалися конкретної теми та мали інакший метод аналізу. Зокрема, є такі проєкти як «Запах слова» [5] — подкаст на «YouTube» про українську літературу. Він використовує метод особистого досвіду ведучих, які і виступають експертами. Вже ближчим до теми цього медіапроєкту є «Суспільне.Культура»[6]. Там розповідають про українські традиції та вплив росії, проте часто не врахований фактор повномасштабної війни і його впливу на сучасну культуру. До того ж там не розглядається сучасний розвиток культури комплексно: у них є окремі теми, а в цьому проєкті все іде однією серією подкасту.

Мета медіапроєкту: розробка та наповнення YouTube-каналу та Instagram-блогу серією подкастів та інформаційних постів на культурну тематику з метою дослідження впливу росії на українську культуру та відхід України від російського в умовах війни.

Об'єктом медіапроєкту виступає культурний розвиток України під час нинішньої війни та вплив росії на цей розвиток минулі 300 років. Це включає розвиток книгодрукування, видання, етнічного одягу, поширення української

мови, театру, перекладу тощо.

Предметом медіапроєкту є авторські YouTube-канал та Instagram-блог з однойменною назвою «Культурна вирва», що наповнюються подкастами, постами та інтерв'ю на культурну тематику.

Джерельна база медіапроєкту: в ході роботи над теоретичною частиною проєкту, використовувалися інформаційні матеріали про культуру, дані з порталу «Книжкова палата України»[7], сторінки літературних видавництв[8], сайт Karabas[9], в якому продаються квитки на театр (перевірявся факт солд аутів на виставах) та книга «Поетична алхімія Джеффрі Чосера» Костянтина Родигіна[10].

Завдання медіапроєкту:

- Дослідити розвиток української культури в умовах повномасштабної війни та допомогти їй поширюватися з допомогою подкастів на відповідну тематику;
- Проаналізувати тенденції розвитку культури;
- Виокремити вплив росії на українську культуру;
- Створити YouTube-канал та Instagram-блог на тему розвитку української культури під час війни та історичного впливу росії на неї;
- Створити контент-план;
- Розробити унікальний дизайн, який відповідатиме тематиці;
- Зрозуміти, як Україна відходить від російських наративів у власній культурі;
- Подати отриману інформацію у зручних форматах: подкастах та інформаційних постах.

Методи, використані при підготовці медіапроєкту

При створенні медіа-проєкту були застосовані навички, що безпосередньо стосуються журналістської сфери та галузі блогу. Таким чином використовувалися методи:

- Пошуку інформації;
- Аналізу інформації;
- Просування проєкту.

ОПИС ПРОЄКТУ

В умовах повномасштабної війни росії проти України тема культури почала набувати зовсім нових сенсів. Українці почали згадувати свої питомі традиції і проводити багато досліджень, якими вони мають бути. Також почали виокремлювати, які наративи були саме російськими. Під час війни розпочався процес, який автори проєкту називають культурним ренесансом.

Проєкт «Культурна вирва» був заснований в лютому 2025-го року Олегом Остапцем у співавторстві з Владиславою Попенко. Він розпочався із записування серії подкастів для радіо «Місто над Бугом» у рамках співпраці студії з Донецьким національним університетом імені Василя Стуса[11].

Раз на два тижні записувався один випуск на культурну тематику. Усі вони зберігалися на віртуальних носіях задля подальшого розвитку (з дозволу самого радіо). Вже в квітні були створені YouTube-канал та Instagram-акаунт «Культурна вирва».

Задля ефективного викладу інформації було обрано формат подкасту в поєднанні з інформаційними постами. Автори визначили, що ці формати є вельми популярними за останні роки, про що свідчить створення багатьох подкастів на YouTube («Громадське.зміст»[12], «Комік+історик»[13], «Прощавай імперіє»[14]) та інформаційних каналів в соціальних мережах («Останній капіталіст»[15], «Vivat_book»[16], «Блеклист Вінниця»[17]). Вони забезпечують глядачеві швидкий та зручний доступ до інформації, тому що з'являються в стрічці продуктів щоденного вжитку, тобто постійно виринають перед очима.

В рамках проєкту було створено описи для інформаційних каналів. Також для подкастів створювалися назви та описи.

В рамках проєкту було створено чотири подкасти, які можна переглянути на YouTube-каналі. Зокрема, це перший, вступний, випуск, в якому йдеться про культурний ренесанс та що автори вкладають у цей термін.

Третій випуск розповідає слухачеві про ситуацію, яка крутиться в наші дні довкола театру. П'ятий – про український переклад манги та розширення діяльності видавництва. Сьомий – про українське фентезі як жанр.

Над усіма іншими випусками проводилася редакторська робота. Така ж сама робота проводилася з постами в Instagram. Якщо з дуету хтось писав допис, то інший його редагував.

На акаунті прописано вступний пост, який представляє проєкт для глядача. Також до кожного подкасту створювався анонс. Зокрема, мною було розроблено 5 анонсів. Для одного з них: про мурали, створена фотографія (рис. 1). Для всіх інших фотографії підбиралися в інтернеті з обов'язковим вказанням джерела.

Рисунок 1. Фото для допису про мурали

В той же час для Instagram писалися інформаційні пости. Серед них дописи про співпрацю з радіо «Місто над Бугом», букву «г» та Слобожанський діалект.

До того ж був проведений аналіз тиражів українських книжок та брошур. В порівняння ставився тираж 2024 та 2005 років. Потім усе це аналізувалося і опинилося спочатку частиною одного з подкастів, а тоді й окремим дописом. Для нього була створена фотографія.

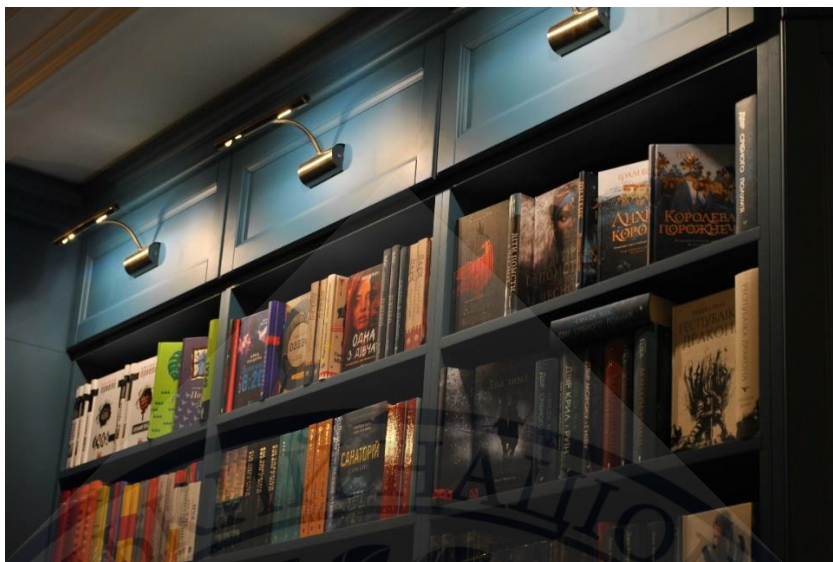

Рисунок 2. Фото для аналітичного допису

Також в рамках проєкту записане інтерв'ю з автором книги «Поетична алхімія Джеффри Чосера» Костянтином Родигінім. Говорили про переклад, написання та особисте життя автора. Проводилися всі процеси створення: підготовка, проведення, монтаж.

Таблиця 1. Матеріали по жанрах

Жанри	К-сть матеріалів	Список матеріалів
Подкасти	5	• Культурна вирва 1 Ренесанс української культури. • Культурна вирва 3 Всесвітньо відомий український театр • Культурна вирва 5 Манга по-українськи • Культурна вирва 7 Українські ельфи • Культурна вирва 10 Алхімія перекладу Костянтина Родигіна
Анонси	5	• Вступний допис • Одразу стартуємо з подкастом! • О, там зайшла тема за книгодрук в часи СРСР. • Проста прикраса для міста чи щось глибше? Що то таке: оті мурали? • «Товчеться як Марко по пеклу», – народна приказка.
Замітки	2	• Побутує думка, ніби на Сході усі балакають російською. • Про те, як «г» народилася.
Аналітика	1	• Загальний тираж книг та брошур в Україні зменшився більш як в півтора рази.

ТЕХНІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

В рамках проєкту було створено YouTube-канал під назвою «Культурна вирва». На ньому вантажилися відео, які додавалися до списку відтворення подкасту. Завдяки цьому відео можна як подивитися на самому «YouTube», так і прослухати на «YouTube Music». В кожному описі до відео є посилання на Instagram.

Також створено сторінку Instagram, яка містить додатковий контент. Серед дописів можна знайти як інформаційні дописи, так і анонси до подкастів. Завдяки цьому слухачі легко зможуть дізнатися, що новий випуск вийшов, коли гортатимуть власну стрічку соціальної мережі.

Для записування подкастів використовувалася студія радіо «Місто над Бугом». Зокрема, студія монтувала випуски для своїх етерів. Проте формат радіо дещо відрізнявся від задуманого формату подкастів, тому здійснювався додатковий монтаж перед публікацією на онлайн-платформу.

Інтерв'ю записувалося на кафедрі журналістики Донецького національного університету імені Василя Стуса. Запис монтувався в «DaVinci Resolve».

Уся текстова складова прописувалася на ноутбучі ASUS TUF 15 в документі ворд. Звідси ж проводилися і усі інші процеси, в яких приймав участь автор.

Файли пересилалися через Google диск. Він же використовувався для зберігання матеріалів, контент-плану, записів тощо.

Також в процесі створення деяких картинок використовувався «Chat GPT 4.0 іо». Фото робилися на камеру «Nikon 3000».

Створення контент-плану проходило в «Google excel».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ліцкевич О. Український театр за 30 років: як змінився та чого чекати у майбутньому. *Суспільне. Культура*. URL: <https://suspilne.media/culture/156471-ukrainskij-teatr-za-30-rokiv-ak-zminivsa-ta-cogo-cekati-u-majbutnomu/> (дата звернення: 15.05.2025)
2. Лип'ятських А. 10 книгарень столиці, відкриття яких ви могли пропустити. *Happy Monday*. URL: <https://happymonday.ua/10-knygaren-vidkryttya-yakuh-vy-mogly-propustyty>. (дата звернення: 15.05.2025)
3. Кубишкіна Я. Українські книжкові клуби: як організовані спільноти книголюбів України. *Vivat. Книжкові клуби*. URL: <https://vivat.com.ua/blog/chytatski-kluby-ta-knyzhkovi-spilnoty-ukrainy/#gs.mk1gfu> (дата звернення: 15.05.2025)
4. Іванова К. Російська музика в чартах наздоганяє українську? Шокуюча статистика. *Главком*. URL: <https://glavcom.ua/country/culture/rosijska-muzika-v-chartakh-nazdohanjaje-ukrajinsku-shokujucha-statistika--1019200.html> (дата звернення: 15.05.2025)
5. Запах слова. *hromadske.зміст*. URL: <https://www.youtube.com/playlist?list=PL1wS3WkihAPVzw1JZMux488Cl9SuT5nB0> (дата звернення: 15.05.2025)
6. Суспільне.Культура. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCpzZB5rRJ0W7KzjVvfbMxew>
7. Книжкова палата України. Книги та брошури. *Неперіодичні видання*. URL: http://www.ukrbook.net/statistika_.html#neperiod (дата звернення: 05.05.2025).
8. ArtBooks. URL: https://artbooks.ua/?gad_source=1&gad_campaignid=14157939314&gbraid=0AAAAACysZ-0qwCA1jNIM4EPQMR-UqTnOv&gclid=Cj0KCQjw_8rBBhCFARIsAJrc9yA6q38hhLI9_bOkH3U3XdYWhBY0brx3ZK06HDZZ3IvFxcmbOGW_c-4aAp3vEALw_wcB (дата звернення: 11.04.2025).
9. Carabas. URL: <https://karabas.com/> (дата звернення: 15.05.2025)

10. Родигін К. Поетична алхімія Джеффри Чосера. Київ: Видавництво Руслана Халікова, 2024. 182 с.

11. Студенти-журналісти проходять стажування на Радіо Місто Над Бугом - 101,8 FM. *Кафедра журналістики та соціальних комунікацій ДонНУ імені Василя Стуса*. URL: <https://www.facebook.com/share/p/1Lmzvwy2vh/> (дата звернення: 15.05.2025)

12. hromadske.зміст. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/@hromadske_zmist (дата звернення: 15.05.2025)

13. Комік плюс історик. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/@komikistoryk> (дата звернення: 15.05.2025)

14. Котубей-Геруцька О. Прощай, імперіє! *Суспільне.Культура*. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/playlist?list=PLa6RrfyIRW7TgYptI3zVYY_smiAZcUqsE (дата звернення: 15.05.2025)

15. Останній капіталіст. *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/ostanniy.capitalist?igsh=ZnU5Zm1rcTVyaTd6> (дата звернення: 15.05.2025)

16. Vivat. *Instagram*. URL: https://www.instagram.com/vivat_book?igsh=MWxxeHE5bmphMmR1ZA== (дата звернення: 15.05.2025)

17. Blacklist Вінниця. *Instagram*. URL: https://www.instagram.com/blacklist_of_vinn?igsh=MWEwNjVhYmttOTRtaA==. (дата звернення: 15.05.2025)

18. Національний інститут стратегічних досліджень. Українська мова під час війни: ключові тенденції розвитку. *Коментарі експертів*. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayinska-mova-pid-chas-viyny-klyuchovi-tendentsiyi-rozvytku> (дата звернення: 24.04.2025).

19. МУР. *Instagram*. URL: https://www.instagram.com/myr_ukraine?utm_source=ig_web_button_share_sheet&igsh=ZDNlZDc0MzIxNw== (дата звернення: 15.05.2025)

20. Панченко Ю. Мова та діалекти на Слобожанщині: Від козацької вольниці до сучасних викликів. *Слобожанські хроніки. Мистецтво*. URL: <https://slobozhanshchina.mozellosite.com/services/mova-ta-dalekti/params/post/4548931/> (дата звернення: 18.04.2025).

21. Що таке Скрипниківка? *Твоя Підпільна Гуманітарка*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HvdVjRBDhEA&t=1121s> (дата звернення: 17.05.2025).

ПЕРЕЛІК СТВОРЕНИХ МАТЕРІАЛІВ

1. Культурна вирва | 1 | Ренесанс української культури.

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BIJfrsskWeK>

Дата: 13.05.2025

2. Культурна вирва | 3 | Всесвітньо відомий український театр

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gevB7YGXmHc>

Дата: 17.05.2025

3. Культурна вирва | 5 | Манга по-українськи

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ELxommCdGD0>

Дата: 19.05.2025

4. Культурна вирва | 7 | Українські ельфи

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=moqEU6UegGQ>

Дата: 23.05.2025

5. Культурна вирва | 10 | Алхімія перекладу Костянтина Родигіна

URL: <https://youtu.be/0I4D8IMyg-E>

Дата: 31.05.2025

6. Вступний допис

URL: <https://www.instagram.com/p/DJlsU0FM7jN/?igsh=NzBqMjRxNGQ5NmQx>

Дата: 13.05.2025

7. Одразу стартуємо з подкастом!

URL: <https://www.instagram.com/p/DJnqIIHM7zD/?igsh=bW9rZ3M3dHVtZjB4>

Дата: 14.05.2025

8. Побуває думка, ніби на Сході усі балакають російською.

URL: <https://www.instagram.com/p/DJpWeUaMPCc/?igsh=MTJhc2tndDg4YWpxOQ=>

=

Дата: 14.05.2025

9. О, там зайшла тема за книгодрук в часи СРСР.

URL: <https://www.instagram.com/p/DJrQRiDsZqp/?igsh=cDV2MWFrb3FxZXJ0>

Дата: 15.05.2025

10. Проста прикраса для міста чи щось глибше? Що то таке: оті мурали?

URL: <https://www.instagram.com/p/DJ7I1qcMM9E/?igsh=MW9tbHRjdTdl2prMQ==>

Дата: 21.05.2025

11. Про те, як «Г» народилася.

URL: <https://www.instagram.com/p/DJ808RJMlfl/?igsh=MW93MXh5cDB2djM4NA==>

Дата: 22.05.2025

12. «Товчеться як Марко по пеклу», – народна приказка.

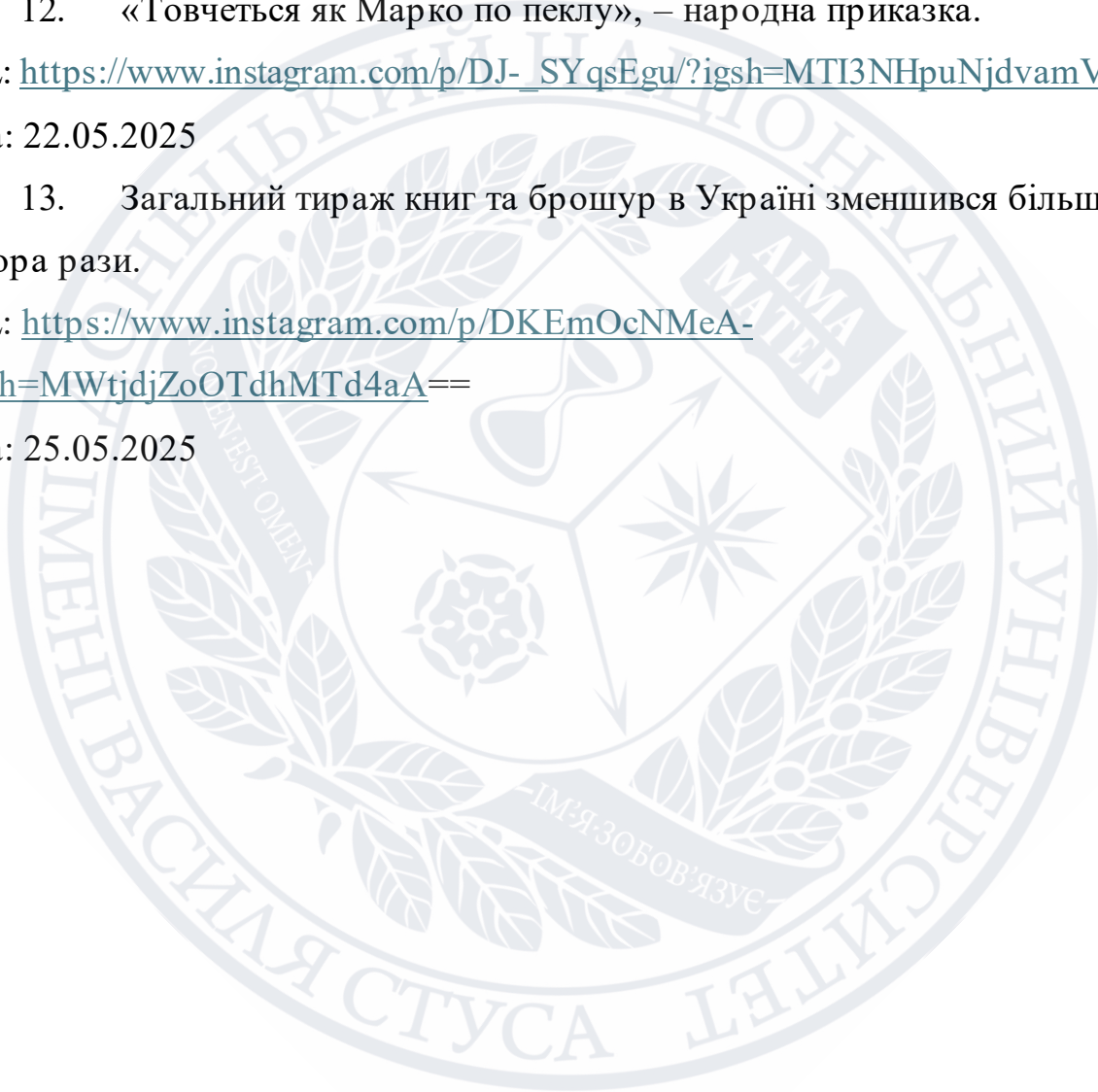
URL: https://www.instagram.com/p/DJ-_SYqsEgu/?igsh=MTI3NHpuNjdvamVxNg==

Дата: 22.05.2025

13. Загальний тираж книг та брошур в Україні зменшився більш як в півтора рази.

URL: <https://www.instagram.com/p/DKEmOcNMeA-/?igsh=MWtjdjZoOTdhMTd4aA==>

Дата: 25.05.2025

РОЗШИФРУВАННЯ МАТЕРІАЛІВ

Подкаст 1. Ренесанс української культури

О: Вітаємо! В етері програма «Культурна вирва», в межах якої ми розповідатимемо про глибоку яму, яку залишила Україні російська культура. Ми, українці, втратили сотні років культурного розвитку через постійне гноблення та заборони. Лише зараз цю вирву почали засипати вельми активно.

В: Проте говоритимемо не лише про погане. Говоритимемо про розвиток. Про мистецтво. Про певний ренесанс, який зараз переживає українська культура. Ми говоритимемо про культурну спадщину, яку наш народ починає згадувати. З вами ведучі Владислава Попенко

О: та Остапець Олег. Всідайтеся зручніше, ми починаємо.

О: Сьогодні у нас перший випуск і хотілося б розпочати його з питання: Владо, що на твою думку стало значним поштовхом до того розцвіту, який зараз стався у культурному просторі?

В: Перш за все – війна. Дедалі більше людей почали визнавати та цікавитись українською культурою лише після вторгнення рф, на жаль. Наприклад, на початку повномасштабного вторгнення артисти почали переспівувати українські автентичні пісні, аби підняти дух захисників. Та й в цілому люди почали згадувати старі традиції, як от вертеп на Різдво.

О: Дійсно, війна стала певним рушієм. Колись чув таку фразу: «Війна — рушій прогресу». По-серйозному, дуже сумно, що саме війна запускає багато процесів, але в якомусь сенсі це навіть логічно. Ми об'єднуємося перед обличчям зовнішнього ворога і так буде завжди.

В: Але цікаво те, що помітно ці процеси почали розвиватися саме після повномасштабного вторгнення. Тоді війна, яка тривала вже 8 років, почала стосуватися кожного і на те була відповідна реакція.

О: Так. Якщо дивитися на 90-ті та 00-ві, то очевидний вплив росії і це вже під час незалежності. Ми дивилися російські передачі, читали російську літературу, багато балакали російською мовою і зовсім не бачили в тому

проблеми.

В: Та можна сказати навіть більше: часто ходив такий міф, що українська – більш сільська мова, а в місті треба розмовляти російською. Тут можна, до прикладу, вказати фрази «Добрий день» та «Здрастуйте». Колись й у мене була така установка, що казати «добрий день» в місті якось негарно. Зараз вже ні, але на той час від близького оточення я чула переважно російську, тому й підлаштовувалась під нього, бо це вважалось «престижно».

О: Не повіриш, але в мене те саме. Я тоді настільки звик казати оце «Здрасті», що мені було банально незручно казати «добрий день». Якось не сприймав його. А в селі бабуса навпаки казала: «Здороватися треба добрий день, а не здрасті». То й почав відчуватися. Якщо чесно, то досі іноді на автоматі кажу «здрасті».

В: Цей процес в якомусь плані тривав навіть після Революції Гідності. Навіть після того, як українці відкрито показали небажання йти від ЄС, мова все одно одразу не перемінилася.

О: Це й називають гібридною війною. Вона, насправді, почалася задовго до АТО і навіть задовго до срср. Це вплив, який в більшості здається непомітним, але насправді шматок за шматком у нас вибивали землю з-під ніг. І от зараз ми намагаємося заповнити ту величезну вирву, яку отримали від росії.

В: І йдеться не лише про мову. Про культуру загалом. Всю націю.

О: Так, культура значно ширше поняття, хоча мова дуже важливий аспект. Можемо подивитися навіть на книжки. До повномасштабного вторгнення більшість моєї домашньої бібліотеки складалася з книжок російською та російських авторів. Зараз вже ні, проте тоді я зовсім не знаходив нічого такого в читанні російською. І чомусь навіть не задумувався, наскільки українська звучить краще. Про якість перекладу я взагалі мовчу.

В: Я погоджуюсь із тобою. Ще років 5 тому я не могла читати книжки українською, мені було навіть складно поринути в суть. Але зараз розумію, що, насправді, у російської літератури є загальний імперіалістичний характер, який проглядається навіть в їхньому перекладі. За прикладами далеко ходити не треба:

поглянемо на те, що вчили в школі. Пам'ятаю уроки зарубіжної літератури та Булгакова.

О: А, розумію, про що ти. Ми вивчали у школі автора, який буквально ненавидів Україну. І хоча в «Майстрі і Маргариті» немає подібних антиукраїнських фраз, проте в інших його творах вони відкрито проглядаються. Ба, більше. Пам'ятаю моя вчителька зарубіжної літератури прямо розквітала, коли ми починали вчити якихось Єсеніна чи Лермонтова. І зараз, озираючись на це, мені навіть трохи смішно.

В: Ось тут гарно проглядається культурний вплив і чому він важливий. Дивися, зараз часто чути новини про колаборантів, які чекають на «руській мір». Такі люди часто підпалюють автівки наших військових, видають інформацію ворогу і так далі. Але це нав'язано їм не військовими діями. Це нав'язано саме культурою.

О: Саме тому важливо, які книжки ти читаєш. Важливо, якою мовою ти дивишся програми на телевізорі. Важливо, якою мовою твориш та ведеш соціальні мережі. Це усе культура і вона змінює ставлення людей до різних подій.

В: В якийсь момент фраза «какая різниця» вже просто перестає працювати і вплив стає очевидним. Але саме через цю очевидність ми, може, і маємо той культурний ренесанс, який зараз відбувається в країні.

О: Ох, нарешті дійшли до цієї теми. Дійсно зараз є значне прискорення розвитку культури. Читання стає все популярнішим. Наші вистави в театрі отримують солдаuti і нині трупи показують виступи навіть за кордоном. При цьому російські книжки поступово зникають з полиць, а натомість маємо бум українського книгодруку. В містах відчиняють все більше книгарень. Українці згадують власні традиції та шукають способи про них розповісти. Стає все більше читацьких клубів, книжкових фестивалів. Банально на вулицях міст лунає все більше української, а на концертах звучить лише українська музика.

В: До того ж, українські митці часто збирають значні суми на військо. Це теж про важливість культури. На заходах стало популярним робити вхід за довільний донат або ж взагалі усю виручку віддавати на ЗСУ. Також не варто

забувати й про аукціони на різноманітних виступах. Часто помічаю артистів, що після концерту проводять аукціони на підтримку армії.

О: Це ми й називаємо ренесансом: значний стрибок вперед. Мені здається, раніше роль культури дуже недооцінювали. Не до кінця розуміли її вплив. Проте зараз ми бачимо, що вона має колосальну вагу, хоча іноді її можна не одразу помітити.

В: У цьому й ціль наших етерів: розповісти про зміни, які стаються довкола нас. Ми показуватимемо усю вирву, яку викопала під нами росія і розповімо про те, як наразі її заповнюємо.

О: Ця вирва сформована не однією сотнею років. Можемо просто подумати та приблизно порахувати, скільки ж ми втратили?

В: Дивитимемося від незалежности і назад. Першою зупинкою маємо радянський союз. Формально він проіснував 69 років. Проте мені здається, що тут можна відняти ціле сторіччя.

О: Гм, не зовсім так. Тоді ми мали спробу створити власну державу, але ця спроба не була вдалою. До того ж, було розстріляне відродження та шістдесятники.

В: Проте вони не змогли довго функціонувати. Процес розвитку культури постійно обривався. Боюся уявити, скільки ми втратили творів через те, що вони писалися в стіл або, банально, не змогли написатися. Тоді людей культури змушували або працювати на росію, або не працювати зовсім і відмовлялись від своїх напрацювань.

О: Отже, сторіччя. Але не лише в радянському союзі пригноблювали культуру. Звернемося і до російської імперії, за якої були «емський указ», що забороняв україномовну літературу. Там були і різні укази проти викладання українською, переслідування Кирило-Мефодіївського товариства та навіть заборону хрестити дітей українськими іменами.

В: Та й навіть у 18-му сторіччі були свої нюанси. Тоді спалили Запорізьку Січ та заборонили усі козацькі школи, обов'язковою вводили російську в усіх училищах імперії та й тоді заміняли книжки старого українського друку на

московські видання. Зокрема була грамота імператриці Анни Іванівни, в якій вимагали вилучити книжки з українських церков.

О: Три сотні років розвиток нашої культури стримували. Не мале число, чи не так? Звісно, ми не можемо сказати, що увесь цей час українська культура зовсім не розвивалася. Проте можна неодмінно визначити те, що вона не могла розквітнути у повну силу. На щастя, зараз вже може в межах незалежної держави.

В: Тобто на сучасний ренесанс значною мірою вплинуло зривання полотна обмежень, яке висіло над українцями століттями.

О: Так, і усе це ми будемо розбирати в наступних випусках. Програма «Культурна вирва» лунатиме ще два тижні. Наступного разу поговоримо про українські видавництва.

В: Ми розповімо про те, як вони розвивалися історично та який стан мають зараз. А поки до наступних випусків!

О: Ще почуємося.

Подкаст 2. Всесвітньо відомий український театр

О: Усім привіт, в етері програма культурна вирва, в рамках якої ми розповідаємо про глибоку яму. Цю яму залишила нам російська культура, але навіть так українці зберегли власні традиції та культурні явища. Не побоюся сказати, що деякі із них феноменальні.

В: Сьогодні ми розповімо про феномен українського театру. У випуску дізнаєтеся, як попри заборони російської імперії та срср театр вижив і навіть набував великої популярності. Звісно, зачепимо і сучасний стан.

О: Повірте, там є про що розповісти. Думаю, цього разу розпочнемо по порядку: від минулого до сучасності.

В: Невже згадаємо античність та греків, які проживали на півдні України?

О: Ну, так далеко зазирати не будемо, але перша тема все ж пов'язана з античністю. Що ти знаєш про слово «корифей»?

В: Слово з грецької пішло? Але думаю ти про театр корифеїв. Власне, багато хто чув цей термін хоча б раз.

О: Так, підводка була саме до цього театру. Знаєш, корифей має вельми цікаве значення. Воно дійсно походить з грецької і означає типу «провідний». Це про щось провідне, отаке от перше. Вікіпедія скаже, що початковим його значенням було «той, хто стоїть на вершині». І от, через тисячі років акторів нашого театру називають корифеями. За що?

В: Вони дуже гарно виступали. Були популярними як в російській імперії, так і за її межами. Такі от провідні обличчя театру.

О: Абсолютно точно. Вперше акторів так назвали в роботі, яка буквально зветься «Корифеї українського театру». І отут така цікава штука: видана вона була в Києві. Анонімно, представниками української інтелігенції. У ній відомих діячів, от таких як Марко Кропивницький та Михайло Старицький, назвали корифеями.

В: І це заслужено, бо по суті то був перший професійний театр на теренах України. Ну, власне саме український. До того Кропивницький підіймав свій акторський скіл, а потім і сам добрався до режисури.

О: І апетити в дядька були не малі. Усі ми знаємо про Валуєвський циркуляр та Емський указ, які видавали імператори росії. Їх суть була в обмеженнях розвитку української культури і після Емського указу не те, що друкувати українською не можна, так ще й п'єси ставити ні-ні. Було те діло 1876 року. А потім Олександр другий помер і пункт Емського указу щодо п'єс переглянули.

В: Цим фактично легалізували вистави українською. Правда там була така от цікава умова: спочатку вистава має поставитися російською, а вже потім можна і українською.

О: І вуаля: вже через рік Кропивницький ставить п'єсу Шевченка під назвою «Назар Стодоля». Тут буде про його апетити. Йому не сподобався художній колектив. Хотілося більш професійного підходу. Тому трупа розпалася, але того ж року Марко увійшов у склад іншої.

В: Саме ту трупу прозвали корифеями. Там же була певна особливість: всі учасники були не лишень творчими, а й професіоналами. Якщо не помиляюся, вони навіть співпрацювали з відомими композиторами.

О: Так, серед них були такі от відомі обличчя, як Микола Лисенко чи Кирило Стеценко. Коротше, це був зліт, неймовірно просування в галузі. Правда потім в багатьох містах заборонили виступи українською. Але для наших це не стало кам'яною перешкодою і врешті вони поїхали в гастролі. І треба сказати, що побували багато де: виступали в містах імперії, навіть в москві та петербурзі. Цим значно підняли статус нашого театру.

В: Але ж їздили вони не лише по імперії. Точніше, не лише по цій. До прикладу, виступи були й у Варшаві. Тоді поляки розповідали, що зрозуміли Шевченкову п'єсу краще за місцевих росіян.

О: Так, тому можемо сказати, що театр корифеїв заклав міцний такий фундамент для розвитку театру. Правда, потім це знову намагалися знищити росіяни, але от конкретно зараз в мене проскочила така думка: шах і мат тим, хто вважає культуру неважливою. Подумай тільки: нині на честь одного з тих акторів ціле місто назвали.

В: А, Кропивницький. Раніше він був Єлисаветградом. Потім Кіровоградом. Нині він названий на честь одного з корифеїв. До речі, саме там розташований перший український театр, в якому й зародився професійний театр.

О: І до речі, часто там можна надібати вельми дешеві квитки на вистави. Загалом, розповім таку цікавинку: в театрах в різних містах різна вартість квитків. І без жартів, іноді купити квитки в сусіднє місто та театр виявляється дешевше ніж сходити на місці проживання.

В: Я оце думаю за Кропивницький. Уяви, мільйони людей промовляють прізвище актора, воно часто показується на таблі Укрзалізниці або ж автобусних станцій. Навіть прописане в багатьох документах. Як після такого можна вважати, що культура неважлива?

О: Важлива. Про це ми тут і балакаємо. І зокрема українська культура певним чином впливає і на світову. Навіть коли вони недоступна світу.

В: Що це, ми тепер про Березіль?

О: Ще б пак. І, звісно, коли ми згадуємо Березіль, то першим на думку спадає постать Леся Курбаса. Він вклався в театр дай боже, а особливо в його

розвиток. Певно, цього чоловіка можна назвати великим експериментатором.

В: Він мав європейську освіту філософа і при цьому любив українську театральну традицію. Усе це Лесь поєднав у власному «Молодому театрі». Їхні вистави використовували новітні техніки театру, з якими активно експериментували.

О: Тут варто сказати про «синтетичний» театр. Курбас почав поєднувати у одній виставі усі мистецькі елементи: акторську гру, світло, музику, танці, грим, оформлення і так далі. Здавалося б, це ж звичайний театр сьогодення. Але те, що ми можемо бачити зараз якраз результат діянь Курбаса та МОБу.

В: МОБ розшифровується як Мистецьке об'єднання Березіль. Це була дуже цікава група, заснована Курбасом у 1920-х. По суті, то був дослідницький центр театру. Мало того, що там проводилися постійні навчання, так ще й вивчалися новітні практики з Європи. Вони навіть транслювали відео на екран у поєднанні із виставою.

О: У них навіть був якийсь період власний гуртожиток. Уяви лишень ту творчу атмосферу, в якій ти живеш круглу добу. І всі навколо такі ж натхненні, як і ти. В Березіль були цікаві методи. У них був досвід тренування вистав на вулиці, у якій Лесь наказав не зважати на шум довкола. Вони мали повністю пірнути у роль.

В: Підозрюю, вони не дуже любили традиційний підхід до навчання в театрі. Не обмежувалися лише теорією при навчанні, підходили з боку практики. Березіль навіть винайняв у якийсь момент студію, у якій молоді студенти ставили свої п'єси і таким чином вчилися.

О: Тут точно можна сказати, що ці люди горіли театром. Потім Березіль переїхав у Харків і стався... будинок «Слово». Радянська влада зібрала інтелігенцію України в одному будинку і прагнула використовувати її як зброю, такий от рупор пропаганди.

В: Спочатку задум був цікавим: зібрати митців в одному місці і дати їм можливість творити. Але у підсумку ми бачимо, до чого це привело. Українську інтелігенцію або вбили, або зламали та змусили працювати на радянську владу.

Сіяти пропаганду в голови читачів та глядачів.

О: Про це навіть зняли фільм під назвою Будинок Слово: Нескінчений роман. Однією з показаних постатей там був Лесь Курбас. Я двічі ходив в кіно на цей фільм і зовсім не жалкую. Щоразу пробирало як вперше. Пам'ятаю, там була театральна сцена, в якій показували як Курбас ставить так зване Кабаре. Про нього потім також поговоримо.

В: Але Курбас мав дуже сумну долю. Його відсторонили від ролі директора Березілью. З будинку «Слово» відправили в заслання, а потім розстріляли разом з Миколою Кулішем, його товаришем та колегою. Вони разом встигли поставити чотири п'єси, які мали фурор. Зокрема, остання засуджувала тоталітаризм, через що їх і пов'язали. Вони з Кулішем навіть стояли поряд у списку на розстріл.

О: Так, Курбас не був комуністом до кінця. Такий вже був чоловік прозорливий, бачив недоліки системи комунізму. Це гарно показує, наскільки розумною людиною він був. І наскільки творчою. Навіть під час заслання він намагався організовувати театр серед в'язнів. До кінця боровся.

В: І знаєш, це змушує задуматися про те, що він ще встиг би зробити. Яких висот змогли б досягнути Березіль та Молодий театр. Їх внесок був щиро світовим, хоч і за кордон радянського союзу їх не випускали.

О: Так, їх вистави за кордоном бачили хіба в Грузії. А ще колись приїжджали канадці. Теж бачили постановку і після цього одразу запропонували поїхати в Канаду жити й працювати. Він відмовив і вся його трупa відмовила. Тут можемо провести дуже гарну паралель з корифеями. Ті свого часу також відмовилися від імператорської пропозиції працювати у росії.

В: До речі, Лесю Курбасу також пропонували працювати у росії. І від цієї пропозиції він також відмовився. Усі ці люди розвивали саме український театр і це було їхнім свідомим вибором. Як на мене, тому їх і можна назвати українською інтелігенцією. Це справжній патріотизм до рідного краю.

О: Цікаво уявити, яким би зараз був театр, якби корифеї та Березіль могли у свій час вільно творити. Про це я і кажу, коли згадую, що Україна втратила сотні років розвитку. Наші творці не могли діяти на повну силу, а багато з них,

можливо, навіть не з'явилися через постійні обмеження та утиски.

В: Але ми не можемо сказати, що сучасний театр поганий.

О: Звісно, не можемо. Особливо в останні роки. Знаєш, я пригадую шкільні роки. Нас стабільно раз на рік або півроку водили по філармоніях і одного разу завели в театр. Я любив ці походи не за, власне, вистави, а за можливість прогуляти заняття. Мені тоді здавалося, що театр нудятина і відпадало жодне бажання туди ходити. Ще й квитки дорожчі ніж в кіно зазвичай. Ох, який жах.

В: Але театр все одно дає зовсім інші відчуття. Це один зі способів вираження. Там емоції та сюжет подаються інакше, відповідно до умов. Це окремий вид мистецтва.

О: Так, зараз я це розумію. І розумію також, що сучасний театр також має вельми високий рівень. Звісно, залежить від вистави. Але минулого року я був на двох постановках і від обох був у щирому захваті. До речі, одна з них була якраз про будинок «Слово».

В: Я так розумію, йдеться про Ти Романтика від МУР?

О: Так, за довгий час це був мій перший похід в театр і завдяки ним він буде далеко не останнім. В якомусь сенсі я полюбив мистецтво театру. Їхня гра, оформлення, світло, музика... все було на вищому рівні. Вони чудово передали атмосферу будинку Слово та персонажів. Здавалося б, як це? Поєднати м'юзикл та тему розстріляного відродження. Я й сам неодноразово чув думку, що таке поєднання не найкраще, бо м'юзкл асоціюється у всіх з чимось веселим, танцями, плясками і так далі. Проте в МУРу вийшло це поєднання. В цьому сенсі вони мені нагадують Березіль з його жагою до експериментів. В кінці у глядача лишається питання: то Тичина зрадник чи герой? Вони й не схиляли глядача до якоїсь певної думки.

В: У них дійсно є якийсь схожий настрій до Березіль. Для цієї вистави був написаний цілий альбом, який описує події минулого. Музика та історія... дуже файний виклад. Чула, що навіть в деяких школах Ти Романтику вмикали на заняттях.

О: Так, це по суті був фурор. Весь інтернет гудів. І хоча зараз з виставою

МУР поки не їздить, та вони дають концерти із цим альбомом. Так подумати, то саме завдяки їм я зацікавився темою Розстріляного відродження.

В: Але тут теж може бути критика. Я бачила вирізки з концерту в Інстаграмі і там переданий такий настрій... як вони скачуть та співають, щиро відриваються. Але здавалося б: тема не дозволяє отак себе вести.

О: Я сам не був на концерті, тому нічого не можу сказати. Але від знайомої чув, що на її думку вони цілком поважно ставилися до постатей, які описували. Загалом, це спірне питання, бо то зовсім новий формат. В цьому і суть експериментів у тому, що це щось нове. Вони зробили нове і воно вистрілило. Усі квитки на вистави та концерти розпродані, МУР розвивається, пише нові альбоми та сингли. Бачив інтерв'ю учасника групи, то ніби й нові вистави мають ставити.

В: Тож думаю моральність такого викладу визначиться з часом, але приємно бачити, що спадок корифеїв та березіль досі живий і процвітає.

О: Знаєш, а дуже гарне порівняння. Дійсно, МУР асоціюється з Березіль. Але є й менш пов'язаний експериментами театр, проте нічим не гірший. Я зараз про театр Франка і його нашумівшу виставу, на якій я теж, до речі, був.

В: Дай вгадаю: Конотопська відьма? Свого часу вона теж нашуміла в ТікТок. Чула, там були повні солдаuti у виставах по всій країні.

О: Так, і якщо МУР – це Березіль, то театр Франка для мене – корифеї. Вистава була цікавою. З декорацій лише одна стіна, що дуже нагадує хату мазанку з села. А під нею збоку сидять три жінки з білою шкірою. Здається, ніби вони лише декорація, але насправді вони мають величезну роль в сюжеті. Іноді спілкуються з іншими персонажами, іноді заводять пісні. Але найважливішою складовою було те, що вони й були тими самими відьмами.

В: Я ще бачила відео запальних танців. Вони мені так подобаються.

О: Так, актори були на висоті. Їх хореографія була просто неймовірною. До речі, оті популярні відео в ТікТоці були не під справжню пісню з вистави. Лишень накладений звук. Отакий от парадокс.

В: Загалом, в театрі часто ставлять твори відомих письменників. Оце цікавий момент: в театрі було так само важко сприймати сюжет, як і в

оригінальному тексті Квітки-Основ'яненка?

О: Розумію, про що ти. Ні, зовсім не так. У мене вдома стоїть примірник Конотопської відьми. Пробував читати, але вже ну дуже важко йшло. Думаю, в часи написання сприймався легше. Але завдяки театру я сповна зумів відчувати цю історію і мушу визнати, що вона чудова. Той театр працює на сучасну аудиторію і звісно для неї сюжет має бути зрозумілим.

В: І це зіграло свою роль. На Конотопську відьму треба було купляти квитки за два місяці, інакше їх розбирали. І це не єдина така вистава. Я точно знаю, що в Кабаре нині квитки розпродані аж до травня. Їхня остання зареєстрована вистава другого травня і зараз немає жодного доступного квитка.

О: До речі, ще один спадок Курбаса. Це Молодий театр ставить Кабаре. І от тут така цікавинка: якщо брати квитки на цей мюзикл і при цьому обрати більш менш зручне для перегляду місце, то квиток майже 4 тисячі буде коштувати. Про це навіть в новинах писали, мов а чи не задорогий такий театр?

В: Тут варто враховувати, що це велика постановка. Там багато акторів, декорацій, а ще це закордонний мюзикл. Тобто, Молодому театру треба було купити ліцензію, а вони іноді недешево обходяться. До того ж чула, що постановка дійсно на рівні. В Україну навіть приїжджають з-за кордону, щоб подивитися.

О: І при цьому Кабаре заробило за минулий рік 20 мільйонів гривень. А в них ніби й місць не так багато в залі. І саме смішне, що зали вони не можуть змінити через контракт. Якось я дивився канал на ютубі, левів на джипі. Там Ілля Чопоров, один з головних обличь Кабаре, поділився, що за контрактом вони можуть виступати тільки в одному місті.

В: І до речі, цікаво, що SAME Молодий театр купив ліцензію на всесвітньо відому виставу. Тобто нащадок Курбаса. Драматурга, який отримав освіту в Європі і впроваджував нові практики в Україні. Цікавий збіг.

О: А може й не збіг. До речі, а про що те Кабаре? Я бачив лише короткі відео з вистави, то знаю лише про яскраву картинку.

В: Зараз я зачитаю опис Суспільного. Культура. Ось що Поліна Горлач пише

у своєму матеріалі під назвою «Мюзикл "Кабаре" викликав дискусію: доступні театри чи мистецтво "тільки для обраних"». «У виставі порушені питання побутового антисемітизму, гомофобії та гендерної толерантності. Ці дві історії кохання переплітаються з музичними й хореографічними номерами в кабаре, місці надзвичайної свободи, розпусти й справжньої сексуальної революції».

О: До речі, це по суті адаптація на адаптації. Тобто, спочатку Крістофер Ішервуд у 1939-му написав роман «Прощай, Берліне». Потім була п'єса 1951-го «Я – камера» від Джона Ван Друтена. А тоді вже дійшло до американського мюзиклу на бродвеї.

В: А потім ще й адаптація від української трупи. Цікаво, що Кабаре – це не просто якась назва. Це основа сюжету, тому що події вистави відбуваються в закладі, що зветься кабаре. Це такі невеличкі розважальні заклади. Там співають, танцюють і все таке. Походження має з Парижу і я чомусь не здивована.

О: Але вистава заснована саме на німецькому Кабаре. Події розгортаються під час становлення третього рейху. Загалом, цікаво, що ніяк не можуть зійтися з походженням слова кабаре. Хтось приписує значення до французьких слів, тобто буквально маленька кімната або заклад, що обслуговує напоями. Але є й інші теорії походження слова. Включаючи значення «місце проституції».

В: Не будемо надто заглиблюватися, все ж балакаємо про театр. Але так і хочеться сказати, що театр зазнає певного ренесансу. Це вже певно провідна фраза нашої програми.

О: Не варто забувати, що театр також просуває Україну за кордоном. І звертає на нас увагу не лише політикою чи війною, а й гарними виставами, нашою культурою.

В: Я ще от подумала... з театром немає історії як з кіно. Часто чую тезу, що українське кіно погане. Ніби це лише не смішна комедія і взагалі фу. Але з театром такого немає.

О: Все через подання. По телевізору раніше часто показували якраз гумористичні серіали або американське кіно. В Україні банально не знімали багато. Але потім, як на мене, це вирівнялося. Сам фанатію по «Будинку Слово»

та «І будуть люди». Це дійсно гарне кіно, зняте українцями. Але воно губиться на фоні багатьох гірших проєктів.

В: Якось чула цікаве порівняння. Хороше кіно з Америки – це десять із багатьох тисяч фільмів на рік. А в Україні один з кількох десятків. І тому здається, ніби Голівуд знімає краще. А він просто знімає більше, бо має кіносферу розвиненішу. Наша ж кіносфера була поламана совком і не мала особливої можливості розвиватися.

О: Я думаю, наш театр не має подібної слави, бо він банально не був таким популярним раніше. Ні у кого немає театру вдома, а от телевізори є у всіх. Тож і програми бачили усі, зокрема ті погані десятки. В СРСР часто можна було отримати квитки у театр ледь не даром і це в якомусь сенсі знецінило галузь. Наратив театру як посередньої галузі зберігався і після розвалу СРСР. Та й навіть у моїй голові, а я совок не застав.

В: До того ж вистави ставлять хороші. І тут вони ніби вибиваються серед поганих, створюючи відчуття, що всі вистави хороші. Тому ми усім радимо ходити в театр.

О: І головне: дивитися. Бо я раніше ходив і дивитися не хотів. От і було нудно. А коли я все ж подивився, то це захопило до сирот на шкірі. Тому хочеться, щоб ця галузь розвивалася якнайкраще. Ходіть у театр. Ходіть на хороші вистави. І тоді хороших вистав стане тільки більше.

В: А на цьому наш випуск підходить до кінця. Дякую, що слухали. В наступному випуску говоритимемо про традиційний український одяг та його сучасні адаптації. Зокрема розберемо, чому от саме традиційний одяг такий дорогий. А поки до зустрічі!

О: Почуємося.

Подкаст 3. Манга по-українськи

О: Усім привіт. В етері програма культурна вирва, в рамках якої ми розповідаємо про глибоку яму, яку залишила нам російська культура. І сьогодні ми обговорюватимемо вгадайте що?

В: Мангу в Україні. Її поширення та переклад. Також розберемо, як росія навіть у цій галузі вставляє нам палки в колеса. За мікрофонами Владислава Попенко,

О: Та Остапець Олег. Ми починаємо.

В: Перед усім про те, що то за манга така. Це японський мальопис з унікальною стилістикою та методом подання. По суті, комікс, який треба читати задом-наперед. Тут найвідоміші такі проєкти як Атака титанів, Магічна битва, Ван піс.

О: В Японії виклад не зовсім звичний. Їхня мова складається з ієрогліфів, які позначають найрізноманітніші слова чи словосполучення і частково завдяки цьому їхні книжки мають дещо інший формат. Якщо ми гортаємо сторінки зліва на право, то в них навпаки: з права на ліво. Фактично, це ніяк не впливає на сприйняття інформації.

В: Але в манзі вже не так просто розібратися. Треба знати, яке віконце за яким йде і можна трохи загубитися.

О: Саме тому видавці манги в Україні завжди на останніх сторінках залишають інструкцію як треба читати. Вони не віддзеркалюють сторінки, а залишають їх такими, які вони є в оригіналі.

В: Тут видніються великі відмінності з нашим стилем викладу. В слухачів може виникнути питання: а до чого взагалі манга у цій програмі? Ми ж розповідаємо про вплив росії на українську культуру.

О: На це, насправді, неважко відповісти. Манга та аніме сильно інтегрувалися у наше суспільство, а отже і в нашу культуру. Сотні, якщо не тисячі людей, займаються перекладом, а коли треба, то й озвучуванням. Кілька разів на рік навіть проходять тематичні фестивалі. І в наші дні японське стало таким от окремим та вельми популярним жанром. Про що тут казати, аніме навіть в кіно крутять. Тут знову Атака титанів, яку згадували вище. Але її аніме адаптація. А також Клинок, що знищує демонів та спортивне аніме Волейбол.

В: Знаєш, ще десять років тому це не було настільки популярним. Пам'ятаю, в нас так званих «анімешників» винесли в окрему таку субкультуру. І

навколо цього побудувалося багато стереотипів. Типу, вони фарбують волосся в якісь яскраві кольори, неодмінно мають почати фарбувати нігті та звісно мають бути нелюбими крутим хлопцям. Часто це бувало причиною для булінгу.

О: У нас в школі схожа ситуація була, але трохи не така. Наші задири і самі дивилися аніме і тим самим якось ніби й популярнішим його робили. Тому все ділилося на тих, хто дивиться і тих, хто ні. Але я точно помічав стереотип типу: фє, аніме, як таке можна дивитися? Культура ніби відкидала це, максимально оборонялася. А для мене це було скоріше як вид. Ну типу, ти ж не скажеш комусь: фє, ти дивишся 3д анімацію.

В: Але зараз це зовсім не те. Аніме ніби й популярним стало. Звісно, стереотипи досі сидять в головах окремих людей, але точно видно, що його дивляться найрізноманітніші особистості. Але аніме та манга – це трохи різне.

О: Так, аніме – це анімований сюжет. Манга – своєрідний комікс. В цьому списку є ще ранобе, яке йде лише текстовим. І до речі, аніме хоч і стало найпопулярнішим видом японської культури в Україні, але насправді дуже рідко є першоджерелом. Зазвичай історія створюється в ранобе, потім адаптується в манзі. І лише потім його можуть екранізувати у вигляді аніме.

В: Завжди простіше написати текст, ніж відмалювати повноцінну анімацію. Це й бюджетніше. А як вистрілить, то можна і адаптувати. Але як це працює в Японії нас не сильно зачіпає. Нам вже цікавіше, що з цими витворами японського мистецтва відбувається в Україні.

О: Переклад, переклад і ще раз переклад. Іноді офіційний, а от іноді не дуже. Тут цікаво, бо як ми знаємо, існує така річ як авторське право. Автор певного твору мистецтва має дозволити вам використовувати його інтелектуальну власність, а ви натомість віддаєте йому частину прибутків. З японцями це працює так само, як з усіма іншими. Треба купувати ліцензію, а тоді вже перекладати і так далі.

В: Але в інтернеті повно піратського контенту. Аніме можна переглянути на першому зручному сайті, причому українською.

О: Це так звана піратська озвучка. Просто команди ентузіастів

об'єднуються між собою, перекладають та озвучують аніме. Як правило такі команди живуть за рахунок донатів. І тут така вельми двобока штука. З одного боку піратство – це, безперечно, погано. Це забирає гроші в авторів і розхитує індустрію. А з іншого боку воно існує і широко поширене. Так само як і з серіалами або аніме.

В: І часто це саме російська піратка?

О: Нумо поглянемо. Повернімося на десяток років тому. В інтернеті широко поширюється аніме та манга. Їх перекладає багато піратів, ой як багато. Тепер це можна дивитися не лише японською або англійською. Але є одна проблема. Переклад в більшості російський. І для української культури це, насправді, такий от удар під дих.

В: В ті часи нас сильно оточувала російська культура. Соціальні мережі, ютуб, кіно. З кіно, до речі, подібна штука, як і з аніме.

О: Та бо це в суті своїй одне й те ж. І от в чому цікавинка: росіяни або російськомовні українці масово перекладають, а український народ масово споживає. Російська проникає в наше оточення, на наші вулиці, навіть в наші думки. Анімешні сюжети асоціюються навіть не з японською, а російською. Просто тому що як такої альтернативи з українського боку немає.

В: І всі ці переклади піратські.

О: От. Ми споживали такий же піратський контент, але гроші за нього отримували росіяни. І отримували не лише гроші. Отримували промиті мізки, насаджували свою культуру. Так само, як вони робили це протягом останніх сторіч. це робить український переклад важливим.

В: Та все ж краще купувати ліцензійне. Он, до прикладу, на стримінгових платформах крутять аніме. А мангу можна знайти в багатьох книгарнях. Має ж бути повага до авторів.

О: Я неодмінно із цим погоджуюся. Вірю, що колись Україна дійде до того, щоб мати змогу купувати лише ліцензоване мистецтво. Але в цього на сьогоднішній день є одразу кілька проблем. Я буду розглядати це з точки зору манги, тому що краще в тому розбираюся. От до прикладу, скільки манги є на

полицях книгарень? От доступні до купівлі.

В: Не знаю. Кілька десятків?

О: Так. І я радий, що її є кілька десятків. Це справді прогрес порівняно з роками до війни. Видавництва роблять гарну роботу. Але все ж, це лише крапля в морі. Є сотні тисяч мальописів від японців. І у видавництв банально немає потужностей для їх реалізації. Це не дивно, згадаймо лишень стан видавничої справи в Україні, який ми вже зачіпали в одному з минулих випусків. А тут ще й друкувати комікси. Це загалом справа, яка лише зароджується в Україні і, на жаль, дана галузь слабша ніж в тій же росії.

В: Як я знаю, потужності не єдина проблема. Автори не завжди дозволяють купити ліцензію. Банально, немає довіри до видавця або країни, в якій це має видаватися.

О: От. Теж правда. В японців ще не встигла виникнути довіра до українських видавництв, бо, знову ж таки, цей напрям лише розвивається. З кожним перекладеним мальописом і зарахуванням грошей на японські рахунки ситуація ставатиме кращою. Але на те потрібен час. І в той же момент росія вже масово працює в цій сфері, перехоплюючи собі ліцензії та піратські проекти.

В: Але ж ми можемо паралельно видавати власні переклади. Нащо у цій сфері орієнтуватися на росію?

О: Бо в росії можуть бути й наші ліцензії. За кордоном назва «Україна» набула широкого розголосу лише після початку війни, причому повномасштабної. Тоді точно усі в віддалених куточках світу про нас дізналися. Але до того це було не зовсім так. У тих, хто не розуміється, Україна часто асоціювалася якраз з росією. І росія все це діло масово підживлювала, поширюючи наративи про малоросію. Зокрема, використовували і літературу.

В: Можемо сказати, що російська література була певною мірою популярна за кордоном. Вона часто згадується в кіно чи творах західного світу.

О: Але і східного так само. В японців часто з'являються в мальописах (та й аніме) саме росіяни. Українці – це рідкість. Звісно, часто це комедійні персонажі. Як от в манзі «Мій семпай дратує», де росіянку показують такою от дівчиною, яка

постійно всюди програє. Але є й інші ролі. Іноді це навіть головні герої. І уявімо, що росіяни роздають ліцензії. Умовно, росія, Україна та білорусь потрапили в руки якогось російського видавництва і через це тепер важче дістати ліцензію.

В: Певно, тому українці спершу беруть не такі популярні проєкти. Щоб набити авторитетність і показати, що вони є окремим ринком. А коли все це розвинеться, то зможуть видавати і культові проєкти.

О: Так. Знаєш, нам зараз кілька таких от Острозьких, які вкладуться в книгодрук. Як вони це зробили за Козаччини. Але поки розвивається усе повільними та впевненими кроками. На полицях з'являється все більше манг, в українському просторі все більше видавництв. І це радує.

В: Я оце думаю. Тут важливе ще й сприйняття самих українців. Мангу почали приймати і вона стає популярнішою. Але чи всі хочуть читати саме українською?

О: На жаль, ще не до усіх дійшло. Ще не всі розуміють, що навіть якщо вони якось оминули монетизацію, яку отримують росіяни, то все одно це поширення ворожої культури. Інколи читачі ледачі. Вони не хочуть зайвий раз погуглити, щоб пошукати саме український переклад. Вони зайдуть на перший же доступний сайт, а часто той сайт буде російським.

В: Та й тут та сама проблема, яку описували вище. В росіян більше перекладено, бо розвиненіша сфера. От і все. Часто українці не знають англійської, але гарно розуміють російську. Як нема доступного українського перекладу, то що? Вони підуть російський читати.

О: Краще б не читали зовсім.

В: Не всі свідомі. В цьому проблема. Російська культура так довго нам насаджувалася, що інколи важко банально відійти від того. Тільки під час війни та масових убивств українського населення люди почали свідомо обирати не читання зовсім замість прочитати хоча б російською.

О: Тут на сцену виходить український сканлейт. Що таке сканлейт? По суті, це піратський переклад, який публікується на сайтах. Таке от об'єднання непрофесійних перекладачів. І його основною ціллю є якраз заміна російського

перекладу на ринку, якщо це можна так назвати.

В: Зараз він складається з кількох сайтів, на яких можна читати мангу у відкритому доступі. Там публікуються усі команди сканлейту. Те саме піратство, яке роблять вже українці.

О: І тут є отакий цікавий момент. Сканлейт, безумовно, є піратським, але при цьому коли видавництва купують ліцензію на якийсь мальопис і якщо він вже перекладався сканлейтом, то він видаляється з усіх сайтів. Це таке от сталеве правило, щоб підтримати ліцензію.

В: Але хіба деякі люди не підуть просто читати російське?

О: З одного боку так, а з іншого сканлейт також пропагує підтримку українського. Але він точно не намагається зруйнувати ринок манги, який у нас в країні тільки зароджується. Тому тут лише читачеві вирішувати, як йому діяти. Так, він може піти на якийсь рос сайт, нашпигований рекламою. Внести трохи грошей в російську скарбницю. А може все ж піти в книгарню та купити мангу.

В: До речі, про монетизацію. Хіба сканлейт не отримує грошей за свою діяльність?

О: В більшості це волонтерство. В багатьох команд це принцип. Вони не беруть гроші за свою діяльність і позиціонують її як гобі та поширення українського. Звісно, деякі команди мають банки і читачі можуть задонатити їм на каву. Але як правило це не монетизується. Та все ж піратство є піратством і хтось із цього точно отримує. Люди намагаються нажитися на чужій творчості.

В: А реклама на сайтах? Вона ж теж приносить гроші.

О: Знаєш, тут я розповім історію двох сайтів перегляду манги. Почну з МІЮ або манга ін юа. Цей сайт функціонує вже десяток років. Він був першим, де пірати могли виставити власний переклад. Навіть тоді, коли це не було таким популярним. І от цікавинка: власник сайту зовсім не монетизує його. Підтримує власним коштом. Він просто хотів розвивати українське ще до того, як це стало мейнстрімом. Але це дало широкий розвиток піратству в манзі.

В: А другий сайт?

О: Гані манга або ганей манга. Це вже молодший сайт, з'явився відносно

нещодавно, у 2023-му році. А вже в 2024-му навколо нього у світі сканлейту закрутився скандал. Довкола чого ж він крутився? Все просто: сайт хотів зробити функцію платних розділів. Типу команда заливає туди мангу і може зробити якісь розділи платними. Як я розумію, сам сайт би теж отримував з цього прибуток.

В: І що, благородні пірати відмовилися брати у такому участь?

О: Як у воду дивишся. Команди почали масово йти з гані, більше не хотіли публікуватися там. Це не відповідало їхнім принципам. Але лишилися і ті, хто публікується. Люди теж різні бувають. Оці платні розділи там досі існують і уяви: людям треба платити за мангу, так ще й за піратку.

В: Можемо сказати, що навіть безневинні проєкти дають поштовх тим проєктам, які потім монетизуватимуть. От як з Манга ін юа та гані манга.

О: Нажива точно є. І навіть більша, ніж може здаватися. Якось я гуляв вулицями Києва і побачив там аніме-магазинчик. Ніколи про нього не чув і вирішив зайти всередину. Там було багато всіляких статуєток, карток, плакатів і так далі. Звичайно, була й манга. Була манга від видавництв і була... російська. Я тоді сильно так здивувався. Третій рік війни. Але зараз про сканлейт. І там продавалася друкована манга зі сканлейту. Тобто піратка.

В: Але це не сканлейт робить, як я розумію.

О: Ні, це навіть не сканлейт. Це просто люди, які викачують мангу з сайтів і друкують її. А тоді продають чужий переклад без всілякого авторського права від творця. Оці люди точно наживаються. Останнім часом помічаю всілякі онлайн-магазини, які діють по такій схемі.

В: Тут можемо казати про оту зворотну сторону сканлейту. Що це не лише якесь благородне піратство, як може здатися, а й певна загроза для видавництв. Навіть якщо вони самі себе так не позиціонують. Наскільки я розумію, то піратство це і певна загроза для отримання ліцензій. Якби я була авторкою манги і дізналася, що в Україні її продають без мого дозволу, то і ліцензію б певно не видала. Таким чином знижується поріг довіри до країни.

О: Безперечно, ніхто не захоче заходити на ринок, в якому широко розповсюджене піратство. Тому тут вже залежить від свідомості наших громадян.

Якщо піратство буде підтримуватися, то воно й буде розвиватися. Якщо підтримуватиметься офіційне видання, то розвиватися буде воно. Тут усе просто. І як на мене купувати піратську мангу – це сильно не поважати автора та його твір.

В: Яку мангу читати чи яке аніме дивитися обирати лише вам. Але завжди розумійте наслідки. А зараз вже традиційне: читайте українське, підтримуйте українське. Зокрема підтримуйте офіційний український переклад. А на цьому наша програма добігає кінця.

О: У наступному випуску ми поговоримо про український стріт-арт. Розглядатимемо мурали та графіті, їх взаємодію та як усе це впливає на культуру.

В: Ще почуємося.

Подкаст 4. Українські ельфи

О: Усім привіт, в етері програма «Культурна вирва», в рамках якої ми покроково розбираємо негативний вплив російської культури на Україну. Наш народ зазнавав постійних утисків з боку окупантів. Росіяни були як в минулому, так і в сьогоденні. Біля мікрофонів як завжди Остапець Олег...

В: ...та Владислава Попенко. Ми починаємо.

О: Сьогодні в нас така тема... вельми фантастична і водночас захоплива. Й не дивно, тому що йтиметься про піджанр фантастики: фентезі. От Владо, який твій улюблений фентезі-твір?

В: Насправді, я не дуже люблю фентезі. Мені просто якось нецікаво. Проте я розумію увесь культ, побудований довкола цього жанру. Людство створило мільйони історій у найрізноманітніших форматах. Тут вам книги, ігри, комікси та навіть настільні ігри. Останні, до речі, ще з вісімдесятих дуже популярні серед поціновувачів. От до прикладу: ДнД, яке дослівно перекладається з англійської як підземелля та дракони. Воно й досі популярно. У мене серед знайомих є гравці.

О: До речі, пам'ятаю у нас і в університеті грали. Я тоді долучився до однієї з партій. Дуже класно спробувати себе у ролі ельфа, який може ні з того ні з сього

запустити град стріл. Але моя любов до днд скоріше викликана любов'ю до фентезі ніж навпаки. Якби ДнД використовувало якийсь інший сеттинг, то може я й не любив би так у це грати.

В: Але чому? Чому ми любимо саме фентезі? Що у ньому такого, що так приваблює погляд?

О: Мені здається це через поєднання вигадки та реальності. Лише подумай. Ти занурюєшся у світ, в якому є магія, літають дракони, лицарі б'ються на мечях, використовуючи якісь надзвичайні фізичні показники. І при цьому там є живі, реальні характери. Є злодії, є добродії, є королівства, які воюють. І так воно й було у реальності, незважаючи на якісь додаткові вигадані характеристики.

В: Але тут повстає питання, чи є тоді сенс створювати отакі фантастичні декорації, якщо цю історію можна подати так само буденно. Зараз поясню. От ти показуєш сюжет того, як герой відправився рятувати принцесу з палацу з драконом. Тут фентезійний елемент – це основа сюжету і воно виправдано. А буває, що, до прикладу, описується діяльність якоїсь гільдії вбивць. І так, там є магичні декорації, але при цьому історія і без них могла б бути цікавою та динамічною, при цьому нічого не втративши.

О: Цю тему можна розглядати не лише в жанрі фентезі. Іноді якісь фантастичні декорації не несуть за собою нічого сюжетного, але створюють якусь певну атмосферу. Інша проблема, коли ця атмосфера впливає вже на логічність сюжету. От до прикладу, описується наш сучасний світ, але при цьому в ньому живуть орки та гобліни. Буде не дуже добре, якщо світ буде в точності як наш і вони спокійно працюватимуть поряд зі звичайними людьми. В цю історію не будеш вірити, бо воно б не могло так історично скластися, щоб усе було в точності, як зараз.

В: Тобто можемо сказати, що такі декорації – це про атмосферу і воно теж є важливим. Все ж, часто твори люблять за їхню атмосферу. Як от Гаррі Поттера.

О: При цьому навіть у фентезі є абсолютно різна атмосфера. Зазвичай під фентезі мають на увазі саме світи з отакими от ельфами, гномами, магією та подібним. І при цьому є дві таких основних течії: світле та темне фентезі. Вони

дають абсолютно різну атмосферу, але у той же час сидять в одному жанрі. Коли світле фентезі – це про якісь отакі яскраві та теплі пригоди, без сильного наслідування реальності, то темне вже дає прохолодні нотки. Змушує зануритися у фантастичну реальність, при чому реальність тут сказано саме від слова нашої реальності. Там персонажів супроводжуватимуть усі недоліки буття: бридкі хвороби, кров, біль, можна навіть сказати потрясіння. Й до життя там буде ставлення відповідне.

В: Це як у відьмаку Сапковського. Там описані доволі реалістичні бої для фантастичного світу. І головного героя так само можуть травмувати, схилити до лихих вчинків і навіть змусити вивалитися у багні.

О: Так, Сапковський сильно виділяється тим, що описує реальність такою, якою б вона була у світі з ельфами, гномами та гномами і всілякими монстрами. І у нього ці зв'язки якимось так логічно вибудовані: є монстри, які вбивають людей. Серед людей з'являються мисливці на таких монстрів. Може, ці мисливці навіть стають мутантами, щоб наблизитися по силі до вищезгаданих монстрів і підняти свої шанси на виживання.

В: Але Сапковський – це один із сучасників. А як щодо авторів минулого? Хто першим спадає на думку?

О: Звісно, Толкін та його «Володар перснів» чи «Гоббіт». Ця людина буквально заснувала жанр фентезі таким, яким ми його бачимо зараз. Він вигадав ельфів, як отаких от величних лісових створінь, які живуть тисячі років. Та й гномів, відмінних шахтарів та ковалів, які живуть в горах. І це якимось спрацювало. Володар перснів став безсмертною класикою, як от зоряні війни в світі наукової фантастики.

В: За кордоном багато відомого на весь світ фентезі. А як щодо України. Яке в нас є фентезі? Я чула кілька назв сучасних авторів, але чогось конкретного з минулого – ні.

О: Усе тому, що його майже немає. Але було б помилкою сказати, що його зовсім немає. Я от нещодавно прочитав кілька творів Стороженка. Зокрема, його найпопулярніший твір «Марко Проклятий», що заснований на українській

мітології. В народі казали, що Марко по пеклу товкся і чортів розганяв, от Стороженко й написав на основі цього сюжет. Він полюбляв козацьку атмосферу і тому звертався до неї в усіх творах. До речі, в нього можна дізнатися й про багато цікавих традицій часів Національно-визвольної війни.

В: І це 19-те століття. І після, аж до сучасних часів, як я розумію, було не густо.

О: Ну, ми не можемо сказати, що творів зовсім не було. Але як правило це були короткі замальовки. Такі от нариси, що коротко описували навколишнє середовище з таким от мітологічним присмаком. Але, звісно, про великі книжки як в Сапковського чи Толкіна не йдеться. До речі, недавно читав «Змієві вали» Володимира Аренєва. Це антологія української фантастики. Якщо простіше: збірка творів на отаку-от тематику. Автор уклав цю антологію з авторів від 19-го століття і до наших днів.

В: І сучасних авторів було куди більше за авторів минулого. Зокрема там є твір такого відомого на сьогодні автора, як Макс Кідрук, відомий своїми науково-фантастичними творами. Але з авторів минулого лише Стороженко та Гоголь. Ще є автори 20-го століття, але як я розумію, то в більшості наукова фантастика.

О: Так, і тут повстає питання: чого ж фентезі так мало, що автору довелося прямо вишукувати ці твори? Чому українці не любили писати про щось фантастичне?

В: Мені здається, українцям просто занадто багато боліло за усі роки виборювання незалежності. Було не до фантастики. Література звертала радше у бік висловлювання власного болю, ніж вигадкування якогось додаткового.

О: Дійсно, наших предків постійно затягували у війни, окупували, навішували рабські ціпки та навіть морили голодом. Тут не дуже замислюватимешся про ельфів, які скачуть лісом. Це заклало отакий-от унікальний шлях розвитку української літератури та культури в цілому. Але я певен, що цей, назовемо його, «режим виживання» закінчиться і будуть розвиватися усі жанри літератури.

В: В сучасності фентезі вже розвивається. Все більше авторів пише в цьому

жанрі, обираючи як світле, так і темне фентезі. Останнім часом воно почало набувати все більшої популярності. Видавці видають все більше фентезійних книг від українських авторів.

О: І це круто. Я сподіваюся, що ми поступово повернемося до шляху фентезі. І так, я вжив саме термін «повернемося», тому що українська мітологія ну дуже насичена і різнобарвна. Було багато легенд, які можна вважати батьками фентезі. Мені здається, якби Україна стала розвивати цей жанр, спокійно сидячи на своїй землі і без ризику вторгнення, то сьогодні ми б бачили щось вельми нове. Не чергового нащадка Толкіна, а унікальний витвір, заснований на спадщині минулого. Певен, це відкрило б абсолютно нові сенси.

В: Поки чекатимемо на це. І все ж сумно, що цей жанр не отримав такого розвитку, як за кордоном.

О: Ну, довгий час ми були просто відрізані від світових тенденцій розвитку літератури. Залізна стіна радянського союзу всьому голова. І знаєш, така відрізаність ніби могла б і позитивно вплинути, давши можливість розвивати власну літературу в унікальному ключі. Але при цьому в суспільстві побутувала жорстка цензура. Та й щоб розуміти відірваність від світу, можна просто глянути на лауреатів нобелівської премії літератури від України в 20-му столітті. Франка не змогли б обрати, хоч і зробили кандидатом, бо він не встиг на премію, а наступного року помер. А Василя Стуса також убив режим якраз в роки, коли мали висунути його.

В: Сумно це. Але ми дивимося в майбутнє. І зараз, у незалежній Україні, фентезі має розвиток. Навіть незважаючи на війну, яку розпочала росія. А на сьогодні наш ефір добігає кінця. Дякуємо, що слухали.

О: Звісно, не забувайте читати та підтримувати українське фентезі. У нього є всі шанси на життя, враховуючи стрімкий розвиток, який нині можна бачити в українському культурному просторі. Біля Мікрофонів були Остапець Олег

В: та Владислава Попенко. Ще почуємося!

Подкаст 5. Алхімія перекладу Костянтина Родигіна

Р: «Та той, хто нашу справу обирає,

Багатим і щасливим не буває.

Це вірного розорення стежа,

І сумнівів не маю в цьому я.

А хто безумство хоче проявити,

Нехай береться золото варити.

У тебе в гаманці побитий гріш?

Ставай тоді філософом скоріш.

Ви думаєте, легко це збагнути?

Каноніком, монахом можеш бути,

Священником, чи іншим мужем вченим.

Вивчати книги в кабінеті темнім,

Але мистецтва чудернацьку суть,

Тобі ніколи не дано збагнути».

О: Добрий день, в етері програма «Культурна вирва» і сьогодні у нас в студії людина, яка свого часу провела мене у світ філософії та фотографії. Людина, яка знається на перекладі та видала вже дві власні книжки. Він доцент на кафедрі журналістики Донецького національного університету імені Василя Стуса. І ще й малює до того всього. Костянтин Родигін, вітання!

Р: Вітаю.

О: Тож, сьогодні розпочнемо з перекладу. Я, напевно, зачитаю свій улюблений момент з вашої поетичної алхімії Джеффри Чосера. Діалог Платона і його учня: «Скажи мені, учителю, — спитав він. —

Яким ім'ям звать Таємничий Камінь?»

Філософ мовив: «Звать його Титаном» —

«Що це таке?» — «Магnezія, те ж саме».

Та учень тут сказав: «Неясно знову ж,

Ignotum per ignotius ти говориш.

А що то за магnezія така? —

«Скажу тобі, мій учню, це вода,
В якій чотири елементи злиті».
«А чи не можна, вчителю, відкрити
Основу, корінь, суть в тій рідині?»
На це Платон рішуче мовив: «Ні...».

Для мене цей відривок такий, власне, про алхімію. Що вона може бути такою загадковою, і, можливо, відкрита лише для обмеженого кола обличь. Цей уривок перекладений зі староанглійської. І до автора самої книжки «Поетична алхімія Джефрі Чосера» у мене питання: хто для вас ця людина: Джеффі Чосер?

Р: Цікаве питання. Ну, найперше Джеффі Чосер — це людина своєї епохи. І ця людина непересічна, бо, власне він багато в чому, можливо, і навіть випередив свій час. Він дивився на світ широко. Він намагався пізнати, якомога більше знань, доступних в його епоху. Вивчав різні мови, мандрував. Вивчав як класику, так і сучасників своїх. Власне, по європейській літературі це можна відстежувати. В нього є якісь паралелі, наприклад, з Боккаччо. Десь в нього є запозичення з Данте. Він якось наслідує чи переосмислює; чи античну традицію; чи середньовічні якісь байки. І перетворює це на щось нове.

О: Оповідь «Слуги каноніка» — це лише частина Кентерберійських оповідей. Чому ви обрали саме цю історію?

К: Я обрав цю історію свого часу, коли займався дослідженнями, власне, феномена алхімії. Тому що саме з цією темою безпосередньо оповідь «Слуги каноніка» і пов'язана. Тобто це оповідь про алхіміків. У Чосера взагалі різні оповіді, які належать різним його персонажам, що представляють різні верстви суспільства. Вони дуже-дуже теж різнопланові, тобто різняться як тематикою, так і жанром. Тобто там є високі, низькі жанри. Різноманітні, на всі смаки. І от тут трапляється якраз така історія про алхіміків. А це не такий частий вже сюжет. І тим більше, що це сучасник, який пише про середньовічну алхімію. Ну, власне, ось так би мовити з перших вуст. Ну і вже друге питання, яке виникає: наскільки він сам був в курсі цієї теми? Наскільки багато він про це знав? І звідки? Але це вже інше питання.

О: А скільки зайняло створення всієї книжки?

Р: Це складне питання, тому що це відбувалося поступово: не за один раз. І якщо перші спроби перекладу починалися ще, здається, до 2010 року. Тоді такий був страшний панічний карантин зі свинячим грипом. У 2020 році [пандемія коронавірусу] набагато все це перевершила і затьмарила. І ми якось про це навіть і не пам'ятаємо. Про ту історію. Але це було ще в ті часи, коли не було занять в університеті. Чи місяць, чи кілька тижнів. В ті часи я починав тільки перші спроби цього перекладу. Це певна така можна сказати в чомусь пародія на фабулу Декамерона: карантин і весь бенкет під час чуми. Завершував я переклад влітку 2014-го в Донецьку. І перше видання самої власне вже книги в готовому вигляді, що містить переклад, дослідження, коментарі і так далі під назвою «Поетична алхімія Джефрі Чосера» Виходила доволі тривалий такий період часу. Але я думаю що це пішло тільки на користь.

О: А як загалом проходив переклад? Ви перекладали зі староанглійською чи англійської? Чи можливо десь звіряли переклад?

Р: Власне я користувався кількома сучасними англійськими адаптаціями, а також староанглійським текстом, знайденим в інтернеті. Прочитання кількох текстів водночас, порівняння їх між собою. Іноді дуже такі дає несподівані результати. Наприклад, те що староанглійський, точніше правильніше буде сказати середньоанглійський, текст, який на перший погляд здається якимось не надто зрозумілим, то в порівнянні із його сучасною адаптацією часто виходить, що там майже ті самі слова. Але вони якось трошки по іншому написані: через інші літери, з іншими закінченнями. Але слово в принципі вгадується. І це дуже полегшило роботу над текстом. Ну і паралельно також поруч лежав російський радянський переклад, з яким теж було цікаво порівняти.

О: До речі так. Бачив примітку про те що там якийсь момент, здається, порівнювався з російським перекладом. Хотів запитати у вас: наскільки ви взагалі вважаєте російський переклад, скажімо так, валідним? Бо часто чути таку думку, що російський переклад такий більше пропагандистський та викривлений.

Р: Цікава думка. Власне, треба завжди дивитися конкретні приклади і

конкретні контексти. Але важливо дійсно, якщо є можливість, порівняти. Завжди краще порівнювати з оригіналом. І ось тоді можуть якраз виявлятися якісь особливості, неточності і так далі. Справа в тому, що в самих перекладах можуть бути різні підходи. Можуть бути підходи більш буквалістичні, а можуть бути підходи такі собі з одного боку творчі, а з іншого боку занадто вільні. Коли автор і перекладач в підсумку можуть казати не зовсім одне і те саме. Я розумію іноді чому так трапляється. Бо іноді з'являється аж така спокуса прикрасити текст. Якимось його так під сучасність більше підлаштувати. Ну щоб сучасний читач його краще сприйняв. Але це завжди дуже дискусійно. Ну і в перекладі саме «Оповіді слуги каноніка» Джеффри Чосера, то старався притримуватися оригіналу. Я би не сказав, що тут [в російському перекладі] є якісь такі сліди якогось ідеологічного впливу. Але там було доволі багато таких прикрашань, через які іноді навіть довжина певних фрагментів була в перекладі більше ніж в оригіналі. Тобто кількість рядків не зовсім сходилася. Ну і я виходив із того, щоб і кількість рядків, і загалом сам розмір був максимально наближеним до оригіналу. Тобто так званий еквілінеарний переклад.

О: До речі, так. Є така цікава штука: певна дискусія про те, що ми можемо перекладати з повагою або до автора, або до читача. Для того щоб адаптувати текст, щоб читачеві було зрозуміліше в контексті того, де він живе. І мова навіть не про староанглійський текст, а, умовно, переклад з якихось інших країн. Сучасний навіть. От я наведу приклад того, з чим я дотичний. Часто японці, вони ж використовують суфікси -сан, -кун і так далі. Ну і є два різних переклади: в якому це перекладається як пан, пані, панна. Більше під українське, щоб українцям було зрозуміло, яка ступінь поваги виражається до людини. А є от саме коли пишуть -сан, -кун, -чян і так далі. І от цікаво, які переклади вам більше подобаються? Більш адаптовані для читача чи такі, що з повагою до автора?

Р: Складне питання, тому що тут може бути певний баланс. Тут може бути певний компроміс між цими певними тенденціями. Тобто дійсно це вічна суперечка між двома підходами: одомашнення та очуднення, можна так сказати. Робити їх зрозумілишими чи навпаки: зберігати в них автентичність, можливо

певну екзотику. Якраз в японських варіантах це дуже проявлено. Але так само це можуть бути англійські, французькі всякі терміни. Це та сама історія місьє, мадам. І так далі. Тому тут підходи можуть бути різними. Я, власне, в своєму перекладі ну принаймні деякі реалії намагався подавати в більш такому адаптованому, українізованому контексті там, де, як мені здається, це є виправданим. Але в цілому, ну знову ж, оцей от баланс, щоб не перевернути це потім на, так би мовити, перевдягнути «Енеїду», що може створити комічний ефект. Тому тут баланс важливий.

О: Знаєте, якимось я читав «Вавилон» Ребекки Кван. Це така фентезійна історія і там в центрі сюжету стоїть академія перекладачів. Навколо цього є навіть своя магія. Вони викарбовують на срібні слова двома різними мовами і за рахунок цього створюється якийсь ефект. Виходить, що там була така цікава думка, що переклад — це обман. Що перекласти з тими ж сенсами, як задумав сам автор ніяк не можна. Що це таке переписування. І цікаво, що ви думаєте з цього приводу? Це обман, чи це все ж може податися як від вуст автора.

Р: Дуже непросте питання, тому що в якихось випадках, принаймні як мені здається, можна казати про доволі чіткі і доволі повні аналогії, де одні терміни передають інші. А в якихось випадках можуть траплятися неперекладності. Тобто це можуть бути якісь певні фразеологізми, які неможливо перекласти в принципі. Лише замінити якимось аналогом, який треба буде підібрати. І то не факт, бо буквально вони перекладу не піддаються. Вийде нісенітниця. Або також можуть бути неперекладності в якихось семантичних тонких нюансах слова, коли аналогія буде неповною. І тоді можливо доведеться використовувати такий от описовий переклад. Але він програє у виразності. Чи то використовувати оце от очуднення, тобто вставляти в свою мову, по суті, варваризми, які потім доведеться давати якісь коментарі і пояснювати реалії.

О: Ще задам кілька особистих питань. Наскільки я знаю, ви раніше навчалися на хіміка. І зараз викладаєте на кафедрі журналістики. От мені цікаво: як до цього дійшло. Як від хімії ви дійшли до філософії, журналістики і так далі? Від хімії до філософії тут доволі якраз зрозуміло і все цілком пояснюється. Бо

тема алхімії якраз дотична і до того, і до іншого. І можна її розглядати як таку міждисциплінарну тему. З одного боку: з точки зору історії, науки. І підходити до неї тоді абсолютно логічно, з природничо-науковою освітою, щоби бути взагалі в курсі якихось нюансів, які можна одразу не помітити. З іншого боку зрозуміло, що тут це дотично до філософії і можна розглядати це не лише як протонауку, а як якийсь соціокультурний феномен. Якийсь такий, що не зводиться там, наприклад, до протонауки чи то мистецтва, чи то релігії, чи то філософії. А от воно все десь на перетині. І воно може бути і тим, і іншим. Яюсь так. Ну а з журналістикою мене зв'язує фотографія. І те що після 2014 року, після переїзду [Донецького] університету [до Вінниці], я певний час був фотокореспондентом університетських вістей. В цей період становлення. І коли було важливо забезпечити інформаційно. Про нього потрібно було казати. Про нього потрібно було сигналізувати світу, бо інакше би не було тієї впізнаваності. Не було би того розголосу, резонансу, який був необхідний. Саме в ті часи на всю Україну прозвучала така в інтернеті певна акція під назвою ДонНУ-Вінниця, де університет підтримали багато культурних діячів України. І в цей період моя робота в університетських вістях. Ну і пізніше я вже як фотокореспондент-практик я поступово потрапив і на кафедру журналістики.

О: А от коли саме ви виїхали з Донецька? Ви сказали, що влітку ще перекладом книжки займалися.

Р: В кінці жовтня 2014 року. Ну власне початок навчального року в університеті був у Вінниці 3 листопада 2014. Це було його офіційне відкриття. Власне, от в ті самі часи я і переїхав до Вінниці. Слідом за університетом.

О: А в той час вже, наскільки я розумію, точились бойові дії. Були якісь проблеми з переїздом університету та вашим особистим переїздом?

Р: Ну саме на той момент так: бойові дії були. Але на той момент це було чергове незрозуміле перемир'я. Хоча під час чергового перемир'я завжди стає ще гучніше, як ми бачимо. От було незрозуміле таке, тому що в Україні на неокупованих територіях, здається, відбувалися вибори чи це було вже в наступному році? Але принаймні там, на окупованих, були свої вибори. І було

незрозуміло, що там зараз буде: чи після цих виборів закриються всі кордони і почнеться тотальна мобілізація? Або ні. Як виявилось, що ні. Але ризикувати сенсу особливого не було. Оцієї всієї пропускної системи з перепустками і так далі теж ще не було. Було блокпостів багато, але оцієї історії з перепустками, яка з'явилася потім, тоді ще теж не було. Ходили автобуси і можна було з Донецька на Слов'янськ доїхати через блокпости з якимись, можливо, перевітками. Там вже кому як пощастить. Але було таке сполучення.

О: А от Костянтин Родигін 10 років тому і зараз: чим відрізняється ваше життя тоді і зараз?

Р: Досвід. Напевно викладацький досвід. Фотографічний досвід, однозначно. Власне тому що за цей час якраз відбулося і багато різних виставок, і участь у фотоклубі. Інший рівень майстерності. Мабуть і досвід якогось спілкування з новими технологіями.

О: Знаєте в мене поки ми говорили склався якийсь ваш такий образ чумного доктора. Якогось такого алхіміка в світі перекладу можливо. До того ж ваш стиль ще так трохи відповідає. І от до речі, виникнуло питання щойно. Таким бонусом, скажімо так. Чумні доктори були алхіміками? Чи вони були лише лікарями?

Р: Теж цікаве питання. Справа в тому, що сфери медицини та алхімії особливо якщо брати пізньосередньовічний період, були доволі тісно переплетені. Тобто такий доктор цілком міг бути алхіміком. Але з іншого боку це не взаємозамінні категорії, тобто відповідно міг бути і могли бути алхіміки, які не були обов'язково були докторами, а тим більше чумними докторами. Звісно, специфічна робота. Але дійсно, зв'язок можна побачити, бо так чи інакше це знавці таких специфічних сфер, пов'язаних з речовинами. Часто з медициною. Особливо в контексті теорії Парацельса, який саме запропонував новий підхід до медицини, заснований на більшому використанні саме мінеральних речовин: штучних, добутих, хімічних різних сполук. Тобто в певному сенсі його можна навіть назвати таким засновником хіміотерапії в радикальних її формах. Препарати з ртуті і так далі. На відміну від попередньої традиції, яка орієнтувалася на античних авторів, які більше були по травах. І тому це створило

цілий такий напрямок на межі алхімії та медицини: так звану ятрохімію, де, власне, Парацельс стверджував, що найголовнішою метою алхімії має бути не перетворення якихось металів на золото, а пошук еліксира безсмертя, довголіття, молодості, панацеї, зцілення хвороб і так далі.

